

УДК 378.048.2 : 614.23

Олександра Лисенко
ORCID iD 0000-0001-9356-1306

кандидат педагогічних наук, доцент,
заступник директора Інституту післядипломної освіти,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця,
бульвар Т. Шевченка, 13, 01601 Київ, Україна,
A.Yu.Lysenko@gmail.com

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЯКІСНОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

У статті визначено нормативний базис підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, зокрема у закладах вищої медичної освіти; окреслено досвід зарубіжних країн із підготовки фахівців з питань медичної освіти; представлено практику Національного медичного університету імені О. О. Богомольця щодо створення навчально-наукового центру неперервної професійної освіти як осередку реалізації програм післядипломної підготовки викладачів за принципом «рівний-рівному», а також запровадження дистанційного курсу довгострокового підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Ключові слова: дистанційне навчання, медична освіта, підвищення кваліфікації, професійна компетентність.

Вступ. Охорона здоров'я є одним із пріоритетних напрямів державної політики, що в усьому світі розглядається у якості провідного критерію розвитку цивілізації та забезпечує передумови для економічного, соціального і політичного добробуту в державі. Для ефективного функціонування системи охорони здоров'я необхідним є забезпечення низки економічних, політичних, соціальних та гуманітарних факторів, одним із яких є наявність кваліфікованого кадрового потенціалу, що може бути забезпечений лише в умовах якісної медичної освіти, що потребує високого рівню професійної кваліфікації викладацького складу.

Відтак налагодження ефективної системи удосконалення науково-педагогічних співробітників закладів вищої медичної освіти є одним з пріоритетних завдань у контексті реформування галузі охорони здоров'я України.

Сьогодні підвищення кваліфікації науково-педагогічних співробітників регламентується наказом Міністерства освіти і науки України від 24 січня 2013 р. № 48 «Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів» (2013). Зокрема зазначеним нормативно-

правовим актом закріплено обов'язковість проходження довгострокового підвищення кваліфікації викладачів, тривалість якого становить не менше ніж 108 академічних годин не рідше ніж один раз на п'ять років. Також документом передбачено опційну можливість проходження короткострокових курсів (тривалістю до 108 академічних годин) у вигляді семінарів, семінарів-практикумів, семінарів-нарад, семінарів-тренінгів, тренінгів, вебінарів, «круглих столів» тощо.

Особливості підвищення кваліфікації викладачів закладів вищої медичної освіти закріплено у Тимчасовому положенні про підвищення кваліфікації викладачів вищих медичних і фармацевтичних навчальних закладів, інститутів удосконалення лікарів України, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 03 травня 1993 р. № 95 (1993), зокрема документом розмежовуються поняття первинного та повторного підвищення кваліфікації. Так, первинне підвищення кваліфікації передбачено для молодих спеціалістів упродовж перших п'яти років від зарахування на науково-педагогічну посаду, однак не раніше ніж через рік від нього. Що стосується повторного підвищення кваліфікації, то його проходження можливе лише після пер-

винного. Окрім цього, наказом визначаються заклади вищої освіти у структурі яких створено факультети підвищення кваліфікації викладачів як базові осередки первинного підвищення кваліфікації. Одним із таких осередків визначено факультет підвищення кваліфікації викладачів вищих медичних навчальних закладів Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, який було створено ще в 1968 р. (Гончарук, Зайко, Бобрик, 1991).

Однак, незважаючи на значний досвід роботи підрозділу та вагомі здобутки у сфері удосконалення освітан медичної галузі напередодні п'ятдесятої річниці від дня заснування факультету постала потреба щодо його реорганізації з метою створення сучасного структурного підрозділу діяльність якого буде спрямована на реалізацію програм освіти упродовж життя. Таким підрозділом став навчально-науковий центр неперервної професійної освіти Інституту післядипломної освіти Національного медичного університету імені О. О. Богомольця. Серед основних напрямів діяльності центру було визначено: здійснення післядипломної підготовки науково-педагогічних співробітників, лікарів, провізорів та інших фахівців галузі охорони здоров'я; організацію та проведення науково-педагогічних досліджень у сфері медичної освіти; інформаційно-методичний супровід педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої медичної освіти тощо (Інститут післядипломної освіти Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, офіційний веб-сайт).

Варто зазначити, що одним з основоположних принципів при доборі кадрового складу центру став принцип «рівний-рівному» (Зверева, 2008), що у даному випадку передбачав залучення до роботи у центрі викладачів, які мають профільну медичну (фармацевтичну) освіту та пройшли курс педагогічної підготовки. Такий особовий склад науково-педагогічних співробітників є більш авторитетним для слухачів, які не є професійними педагогами за освітою, що підтверджується результатами психолого-педагогічних досліджень та опитування, проведеного нами серед курсантів, які проходили підвищення кваліфікації.

У даному контексті, необхідно звернути увагу на зарубіжну практику підготовки фахівців з питань медичної освіти, так в Австралії, Ісламській Республіці Іран, Канаді, Республіці Туреччина, Сполученому Королівстві Великої

Британії та Північної Ірландії, а також Сполучених Штатах Америки широкого розповсюдження набули магістерські програми за спеціальністю «Медична освіта», що реалізуються медичними школами та розраховані на практичних лікарів, які здійснюють науково-педагогічну діяльність (Johns Hopkins University; Harvard Medical School; University of Dundee; Foundation for Advancement of International Medical Education and Research). Так, за інформацією А. Tekian та І. Harris (2012), 128 провідних університетів світу пропонують спеціалізовані магістерські програми для освітан галузі охорони здоров'я. Варто відзначити, що лише 39,1 % з них проводяться виключно в аудиторному форматі. Такий стан речей притаманний для країн Африки та Південної Азії (Ісламська Республіка Пакистан, Кенія, Королівство Саудівська Аравія тощо). У той же час у суто дистанційному форматі магістерський курс з медичної освіти реалізується у 11,7 % випадків в університетах Сполучених Штатів Америки (Медична школа Східної Вірджинії, Університет узбережжя затоки Флорида тощо) та Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (Стаффордширський університет, Единбурзький університет, Університет медицини та науки імені Р. Франкліна, Університет штату Іллінойс тощо). Решта програм пропонуються для опанування як в дистанційному так і в аудиторному форматах

З урахуванням провідного досвіду світових університетів, а також з огляду на стрімкий темп сучасного життя в постіндустріальному суспільстві, на базі навчально-наукового центру неперервної професійної освіти Інституту післядипломної освіти Національного медичного університету імені О. О. Богомольця нами було започатковано дистанційний курс довгострокового підвищення кваліфікації викладачів, що передбачає можливість професійного удосконалення колег без відриву від основного місця роботи, що забезпечує доступність, гнучкість, варіативність, комунікативність, продуктивність та інші переваги навчання, що є надзвичайно важливими у контексті реалізації програм андрагогічної освіти.

Варто зазначити, що можливість використання дистанційних технологій навчання для забезпечення навчання в різних формах, а також реалізації всіх видів навчальних занять

за дистанційною формою закріплено в наказі Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 р. № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» (2013). Також, в нормативно-правовому акті визначено вимоги до провайдерів дистанційних освітніх послуг.

Що стосується технічного рішення для втілення дистанційного курсу підвищення кваліфікації викладачів у Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця нами було обрано платформу Moodle.

За своїм змістом дистанційний курс, відповідно до навчального плану та програми розрахований на 108 академічних годин та розкривається у шести тематичних розділах, а саме:

- організація навчального процесу;
- сучасні технології, форми та методи навчання;
- андрагогічні особливості навчання дорослих;
- методологічні підходи до оцінювання та стандартизації навчального процесу;
- організація самостійної роботи студентів та інших категорій осіб, які навчаються;
- сучасні вимоги до навчально-методичних матеріалів.

За своїм наповненням кожен розділ містить описову частину, що коротко висвітлює проблему, представлену у розділі, а також визначає критерії оцінювання завдань із зазначенням максимальної кількості балів, які можна отримати при їх виконанні.

Також у кожній темі представлено:

- глосарій, що містить основні поняття;
- лекційний матеріал, зокрема спеціально підготовлені у рамках реалізації проекту дистанційного навчання відеолекції викладачів курсу, а також слайди презентацій;
- анонімну форму оцінки лекції, у якій курсант може залишити свій відгук про кожну окрему лекцію зазначивши прізвище ім'я та по батькові лектора, тему лекції, оцінити ентузіазм з яким лектор презентував матеріал, структурованість матеріалу презентації до лекції, достатність наочних прикладів, практичну значущість висвітленого матеріалу, коректність обсягу презентованої інформації тощо;
- тестові завдання;
- практичні завдання;
- теми для обговорення у режимі форуму.

У якості окремої складової довгострокового курсу підвищення кваліфікації, відповідно до навчального плану та програми, виокремлено підготовку та захист навчально-наукового проекту, що має на меті оцінку практичної здатності до застосування науково-педагогічним працівником інноваційних форм, методів та технологій навчання у процесі своєї викладацької діяльності. Так, у якості навчально-наукового проекту може бути представлено удосконалений навчальний план та програму дисципліни або курсу, розроблений на основі компетентнісного підходу; лекційний матеріал; матеріал до семінарського або практичного заняття; станція для об'єктивного структурованого практичного (клінічного) іспиту; проект підручника, навчального посібника, практикуму у тому числі електронного тощо.

Захист проекту в дистанційному форматі реалізується шляхом завантаження, безпосередньо на дистанційну платформу або на хмарне сховище із подальшим наданням доступу за посиланням, відео в якому курсантом має бути визначено актуальність та доцільності представленого проекту, зазначено перспективи його майбутнього застосування у навчальному процесі, коректно і доступно представлено основний матеріал із застосуванням технічних засобів візуалізації.

Важливо наголосити, що під час всього дистанційного курсу існує можливість консультації з викладачем як у форматі онлайн за допомогою чату, вмонтованого у платформу, так і в режимі офлайн із застосуванням електронної пошти. Що стосується завдань, представлених для розв'язання курсантом, зокрема тестових та практичних, а також навчально-наукового проекту то для них зворотній зв'язок з викладачем є обов'язковим. Тобто при оціненні кожної з робіт викладачем надається розгорнутий коментар у форматі позитивної критики із значенням переваг та недоліків обраного варіанту відповіді, виконаного завдання чи представленого проекту, а також можливостей для його подальшого удосконалення.

Після завершення курсу учасникам пропонується пройти анонімне анкетування метою якого є визначення ступеню задоволеності викладачів структурою курсу, його змістовим наповненням, а також засобами його реалізації у тому числі із застосуванням дистанційного формату навчання.

Варто зазначити, що за результатами опитування 125 респондентів 91,2 % курсантів відповіли, що вважають дистанційне навчання під час підвищення кваліфікації зручним, а також таким, що підвищує його якість та результативність.

Висновок. З урахуванням світових тенденцій розвитку освіти необхідним постає перегляд та оновлення існуючих програм удосконалення науково-педагогічних працівників, зокрема у закладах вищої медичної освіти. Актуальним у цьому контексті є не лише оновлення змісту підготовки викладачів медичних шкіл, але й запровадження сучасних технологій навчання, зокрема під час реалізації програм післядипломного навчання, адже можливість удосконалення професійної компетентності, що не обмежується конкретно визначеним місцем

та часом відповідає андрагогічним освітнім принципам, підвищуючи продуктивність та результативність такого навчання.

Інноваційним на теренах нашої держави став досвід Національного медичного університету імені О. О. Богомольця щодо започаткування у 2017 р. курсу довгострокового підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої медичної освіти у дистанційному форматі, що на нашу думку є першим кроком у напрямку перетворення періодичного підвищення кваліфікації у реально функціонуючу систему неперервного професійного розвитку викладачів, яка у свою чергу є обов'язковою передумовою підвищення якості медичної освіти, кадрового потенціалу галузі охорони здоров'я та якості медичного забезпечення населення України.

Література

- Гончарук Е. И., Зайко Н. Н., Бобрик И. И. 150 лет Киевскому медицинскому институту. Київ: Здоров'я, 1991. 264 с.
- Зверева І. Д. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 336 с.
- Інститут післядипломної освіти Національного медичного університету імені О. О. Богомольця. Офіційний веб-сайт. URL: <http://ipro.nmu.ua/> (дата звернення: 05.04.2018).
- Наказ Міністерства освіти і науки України від 03.05.1993 № 95 «Про затвердження Тимчасового положення про підвищення кваліфікації викладачів вищих медичних і фармацевтичних навчальних закладів, інститутів удосконалення лікарів України». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0047-93> (дата звернення: 05.04.2018).
- Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.01.2013 № 48 «Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0488-13> (дата звернення: 05.04.2018).
- Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звернення: 05.04.2018).
- Цехмістер Я. В., Кучин Ю. Л., Лисенко О. Ю. Навчальний план та програма довгострокового підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів (108 академічних годин). Київ: НМУ ім. О. О. Богомольця, 2017. 37 с.
- Foundation for Advancement of International Medical Education and Research. Official website. URL: <https://www.faimer.org/resources/mastersmeded.html> (дата звернення: 05.04.2018).
- Harvard Medical School. Official website. URL: <https://hms.harvard.edu/> (дата звернення: 05.04.2018).
- Johns Hopkins University. Official website. URL: <http://education.jhu.edu/> (дата звернення: 05.04.2018).
- Tekian A., Harris I. Preparing health professions education leaders worldwide: A description of masters-level programs. *Medical Teacher*. 2012. Vol. 34 (1). P. 52–58. doi: 10.3109/0142159X.2011.599895.
- University of Dundee. Official website. URL: <https://www.dundee.ac.uk/> (дата звернення: 05.04.2018).

References

- Goncharuk, E. Y., Zajko, N. N., Bobryk, Y. Y. (1991). *150 let Kyevskomu medycynskomu instytutu [150 years of the Kiev Medical Institute]*. Kyiv, Ukraine: Zdorovya (rus).
- Zvyereva, I. D. (2008). *Socialna pedagogika: mala encyklopediya [Social pedagogy: small encyclopedia]*. Kyiv, Ukraine: Centr uchbovoyi literatury (ukr).
- Instytut pilyadyplomnoyi osvity Nacionalnogo medychnogo universytetu imeni O. O. Bogomolcya [Institute of Postgraduate Education of Bogomolets National Medical University]*. Official website. Retrieved from <http://ipo.nmu.ua/> (ukr).
- Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 03.05.1993 № 95 «Pro zatverdzhennya Tymchasovogo polozhennya pro pidvyshhennya kvalifikaciyi vykladachiv vyshhykh medychnykh i farmacevtychnykh navchalnykh zakladiv, instytutiv udoskonalennya likariv Ukrayiny» [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 03.05.1993 № 95 «On Approval of the Provisional Regulations for the Training of Teachers of Higher Medical and Pharmaceutical Educational Institutions, Institutes of the Improvement of Doctors of Ukraine»]* (1993). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0047-93> (ukr).
- Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 24.01.2013 № 48 «Pro zatverdzhennya Polozhennya pro pidvyshhennya kvalifikaciyi ta stazhuvannya pedagogichnykh i naukovo-pedagogichnykh pracivnykiv vyshhykh navchalnykh zakladiv» [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated January 24, 2013, № 48 «On Approval of the Regulations on the Upgrading of Qualifications and Internship of Pedagogical and Scientific-Pedagogical Workers of Higher Educational Institutions»]* (2013). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0488-13> (ukr).
- Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 25.04.2013 № 466 «Pro zatverdzhennya Polozhennya pro dystancijne navchannya» [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated April 25, 2013 № 466 «On Approval of the Regulations on Distance Learning»]* (2013). Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13/> (ukr).
- Cekhmister, Ya. V., Kuchyn, Yu. L., Lysenko, O. Yu. *Navchalnyj plan ta programa dovgostrokovogo pidvyshhennya kvalifikaciyi naukovo-pedagogichnykh pracivnykiv vyshhykh navchalnykh zakladiv (108 akademichnykh godyn) [Curriculum and program of long-term professional development of scientific and pedagogical workers of higher educational establishments (108 academic hours)]* (2017). Kyiv, Ukraine: NMU im. O. O. Bogomolcya (ukr).
- Foundation for Advancement of International Medical Education and Research*. Official website. Retrieved from <https://www.faimer.org/resources/mastersmeded.html> (eng).
- Harvard Medical School*. Official website. Retrieved from <https://hms.harvard.edu/> (eng).
- Johns Hopkins University*. Official website. Retrieved from <http://education.jhu.edu/> (eng).
- Tekian A., Harris I. Preparing health professions education leaders worldwide: A description of masters-level programs. *Medical Teacher*. 2012. Vol. 34 (1). P. 52–58. doi: 10.3109/0142159X.2011.599895 (eng).
- University of Dundee*. Official website. Retrieved from <https://www.dundee.ac.uk/> (eng).

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ КАК ПРЕДПОСЫЛКА КАЧЕСТВЕННОГО МЕДИЦИНСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Лысенко Александра, кандидат педагогических наук, доцент,
заместитель директора Института последишломного образования,
Национальный медицинский университет имени А. А. Богомольца,
бул. Т. Шевченко, 13, 01601 Киев, Украина, A.Yu.Lysenko@gmail.com

В предлагаемой статье определен нормативный базис повышения квалификации научно-педагогических работников, в том числе в учреждениях высшего медицинского образования; очерчены опыт зарубежных стран по подготовке специалистов по вопросам медицинского образования; представлены практику Национального медицинского университета имени А. А. Богомольца по

созданию учебно-научного центра непрерывного профессионального образования организации реализации программ последипломной подготовки преподавателей по принципу «равный-равному», а также внедрение дистанционного курса долгосрочного повышения квалификации научно-педагогических работников.

Ключевые слова: дистанционное обучение; медицинское образование; повышение квалификации; профессиональная компетентность.

IMPROVEMENT OF TEACHERS' PROFESSIONAL COMPETENCY AS A PREREQUISITE OF MEDICAL EDUCATION QUALITY

Lysenko Oleksandra, PhD (Pedagogy), Associate Professor,
Deputy Director of the Institute of Postgraduate Education,
Bogomolets National Medical University, 13 T. Shevchenko Blvd, 01601 Kyiv, Ukraine,
A.Yu.Lysenko@gmail.com

The proposed article defines the normative basis for the improvement of the qualifications of scientific and pedagogical workers, in particular in higher medical education institutions; outlined the experience of foreign countries in training specialists in the field of medical education, in particular regarding the availability of master's programs «Medical Education» both in classroom and in distance formats; presented practice of the Bogomolets National Medical University on the creation of a training centre for continuing vocational education at the Institute of Postgraduate Education as the focus of implementation of post-graduate training programs for teachers on the principle of «peer-to-peer», in which the specialists with higher medical (pharmaceutical) education were involved as teachers and passed the course of pedagogical training; describes the practice of introducing a distance course of long-term professional development of scientific and pedagogical workers of 108 hours, which includes six thematic sections, namely: organization of educational process; modern technologies, forms and methods of teaching; andragogical peculiarities of adult education; methodological approaches to the assessment and standardization of the educational process; organization of independent work of students and other categories of persons studying; modern requirements for teaching materials.

Key words: distance education; medical education; professional development; professional competence.
